

УДК 378.14:811

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ

Шевченко І.В., Нікітюк М.Ю.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Стаття присвячена аналізу процесу формування методичної компетенції вчителя іноземної мови. Розглядаються різні дефініції методичної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови. Спрямована увага на можливих організаційно-технологічних аспектах цілеспрямованого формування даної компетенції в умовах ВНЗ. Досліджено деякі особливості методичної компетенції. Виявлено труднощі, що виникають при оволодінні студентами методичної компетенції.

Ключові слова: методична компетенція, професійно-методична підготовка майбутніх вчителів іноземної мови, методична підготовка, компоненти методичної компетенції, сучасні підходи.

Постановка проблеми. Методична підготовка майбутнього вчителя іноземної мови (ІМ) виступає засобом формування не тільки розумових здібностей, але і духовно-чуттєвих, практичних сторін особистості, тим самим визначає подальший її розвиток і вдосконалення. Майбутнім фахівцям слід оволодіти комплексом компетенцій, орієнтованих на організацію освітнього процесу з ІМ. Метою і результатом такої роботи виступає формування компетентної особистості, готової до інтеграції в динамічне мінливе освітнє середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі формування та розвитку методичної компетенції вчителів ІМ приділяли увагу такі вчені, як

О. Ігна, Н. Коряковцева, С. Макеєва, Є. Нікітіна, Є. Пассов, М. Федотова. У своїх роботах вони розглядають методичну компетенцію як одну з головних складових педагогічної майстерності. Всі дослідники одностайно сходяться на думці, що дана компетенція виступає в якості найважливішого показника професійної підготовки вчителів ІМ.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Беручи до уваги особливості викладання ІМ, можна стверджувати, що методичний компонент входить в структуру професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови. Компетентний вчитель ІМ повинен відрізнитися не тільки високим рівнем іншомов-

ної комунікативної компетенції, а й знати, як ефективно організувати процес навчання в різних типах освітніх установ в умовах глобальних змін, тобто володіти методичною компетенцією.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є з'ясування сутності поняття «методична компетенція» та раціональний вибір шляхів і засобів формування методичної компетенції в умовах ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на досить глибокий аналіз різноманітних аспектів методичної підготовки вчителя ІМ, можна відзначити лише невелику кількість досліджень, що розкривають характеристики безпосередньо методичної компетенції майбутнього вчителя ІМ та шляхи її формування. Зупинимося на деяких визначеннях методичної компетентності.

Науковець С. Макеєва вважає, що методична компетенція – це інтегративна властивість особистості вчителя ІМ, що визначає його готовність і здатність ефективно вирішувати завдання формування міжкультурної комунікативної компетенції, освіти, виховання і розвитку учнів, базуються на знаннях, уміннях і відносинах [6].

На думку вченої О. Ігни під методичною компетенцією ІМ мови слід розуміти результат психолого-педагогічної, методичної, предметної підготовки, особистого науково-дослідного і професійного досвіду. Методична компетенція являє собою інтегративну особистісно-професійну характеристику вчителя, що проявляється в його педагогічній діяльності з розвитку іншомовної комунікативної і міжкультурної компетенцій учнів у науково-методичній діяльності [4].

Дослідники Є. Нікітіна, О. Афанасьєва, М. Федотова, аналізуючи термінологічне поле методичної компетенції вчителя ІМ, інтерпретують феномен як здатність здійснювати і організовувати освітній процес з ІМ, спрямований на рішення поставлених завдань на основі сучасних знань і технологій. Автори також відзначають, що методична компетенція носить динамічний характер, тому що для сучасної дійсності характерна постійна зміна отриманих знань, сформованих умінь і навичок, характеру діяльності, індивідуального стилю викладання. Методична компетенція є комплексним явищем, тому що включає в себе компоненти психологічної, педагогічної і лінгвістичної природи. Для методичної компетенції вчителя ІМ характерні комунікативність і відносність. Комунікативний характер методичної компетенції обумовлений вивченням зразків комунікативної поведінки. Відносний характер компетенції визначається тим, що вона завжди відкрита для вдосконалення протягом педагогічної кар'єри [7].

Спираючись на точки зору, що були представлені вище, під методичною компетенцією майбутнього вчителя ІМ слід розуміти сукупність знань про сутнісні характеристики процесу навчання ІМ і практичних умінь, що полягають у його ефективній організації. Дані знання і вміння зумовлюють готовність випускника до здійснення методичного аспекту навчання ІМ.

Існують певні особливості методичної компетенції. Так, наприклад, згідно з концепцією А. Лєонтєва й І. Зимньої, методична компетенція:

– являє собою сукупність методичних знань, операційно-методичних і психолого-педагогічних

умінь, що формуються в процесі професійної підготовки вчителя ІМ, а також технологічної готовності професійно використовувати в навчальному процесі сучасні інформаційні та комунікаційні навчальні технології, методики і прийоми, адаптуючи їх до різних педагогічних ситуацій;

– формується в процесі професійної підготовки вчителя і, як результат, формує його ціннісні орієнтири, а також готовність до творчої самореалізації в педагогічній діяльності;

– передбачає здатність до методичної рефлексії, вміння критично оцінювати і переосмислювати якості власної навчальної діяльності, аналізувати використані прийоми і вправи з точки зору їх ефективності [3].

Формування у студентів методичної компетенції є процесом тривалим і творчим, і починається він з перших років навчання у ВНЗ. Цьому сприяє вимога реалізації принципу професійної спрямованості навчання, що є одним з провідних у викладанні всіх дисциплін у педагогічному ВНЗ.

З точки зору вченої В. Сафонові методична компетенція являє собою єдність когнітивного, прагматичного і рефлексивного компонентів [9].

Когнітивний компонент базується на наукових знаннях і пов'язаних із ними поняттями, представленими методичними та мовними знаннями. Методичні знання існують у вигляді концептів і їх структур. У свою чергу сукупність концептів формує професійну свідомість, тобто єдність знань і уявлень, якими володіє професійна особистість вчителя ІМ. Основними параметрами поданого компонента виступають істинність, суб'єктивність, системність [5].

Прагматичний компонент методичної компетенції відображає специфіку діяльності викладача по організації пізнавальної діяльності студента на заняттях з ІМ, що здійснюється в режимі міжкультурної іншомовної комунікації [8].

Рефлексивний компонент методичної компетенції пов'язаний із самооцінкою і саморегуляцією. У вузькому сенсі самооцінка в процесі оволодіння методичною компетенцією розглядається як діяльність, що спрямована на контроль і оцінку результату виконання навчального завдання і способів її вирішення [5].

Що стосується сучасних підходів до професійно-методичної підготовки вчителя ІМ, то найбільш відомими є компетентнісний, рефлексивний і інтегративний підходи. Реалізація компетентнісного підходу передбачає застосування певних освітніх технологій у навчанні, рефлексію студентів, оцінку власних досягнень у навчанні, самостійність застосування в практичній діяльності професійних умінь і навичок. Даний підхід також сприяє розвитку у студентів педагогічних здібностей, професійної культури та педагогічного мислення майбутнього вчителя.

Науковець О. Ігна вважає, що при компетентнісному підході типологія, послідовність, зміст методичних завдань у методичній підготовці, повинні бути орієнтовані не тільки на модулі (тематику) змісту курсу, а й на методичні вміння вчителя в професійній діяльності (функціональні одиниці методичної діяльності), а також на рівні творчої активності [4].

Інтегративний підхід до методичної підготовки вчителя сприяє формуванню важливих

методичних знань і умінь, впливає на розвиток мислення, здатний змінювати структуру професійного мислення, забезпечує готовність майбутнього педагога до самоосвіти.

Інтегративні підходи в методичній діяльності можуть відрізнятися за формою та змістом. Інтегративний підхід до професійно-методичної підготовки останнім часом не менш актуальний за компетентнісний. Залежно від аспекту розгляду цілей, завдань і рівня (ступеня) професійно-методична підготовка, на думку Н. Зеленко, може бути представлена як:

- сукупність методичних знань, умінь, навичок, особистісних якостей;
- комплекс елементів навчального плану, що забезпечують методичну підготовку (навчальні дисципліни, педагогічна практика, курсові роботи, кваліфікаційна робота, самостійна робота студентів);
- поетапний процес методичної підготовки;
- інструментарій процесу (мета, зміст, педагогічний інструментарій, результат);
- системна єдність методичної підготовки і професійно-методичної діяльності [2].

Як показує практика, більшість студентів виявляються недостатньо готовими до професійно-педагогічної діяльності. Існує певний розрив між теоретичним і практичним рівнями володіння професійно-методичної підготовленості. Таким чином, виникає питання про те, як забезпечити вдосконалення методичних навичок студентів – майбутніх вчителів ІМ в педагогічному ВНЗ, адже досконале володіння ІМ ще не говорить про високий рівень освіченості їх майбутніх учнів з даного предмета.

Іншими словами, вчитель ІМ повинен знати не тільки предмет, що він викладає, а й те, яким чином повинен бути збудований навчальний процес, щоб результати в досягненні мети навчання ІМ були тільки позитивними. Ставлення вчителя до своєї професії повинно бути творчим, а також завжди слід враховувати індивідуальні особливості учнів та умови навчання.

Слід зупинитися більш детально на формуванні у студентів готовності до вирішення різних проблем, в тому числі, методичних завдань.

Вчена Е. Соловова вказує, що рішення будь-якої проблеми починається з її визначення. До тих пір, поки проблема не сформульована, що не оформлена вербально, вона немов і не існує. Сформулювавши проблему, визначивши її сутність, можна шукати можливі шляхи її вирішення. Очевидно, що в залежності від ситуації, рішення конкретної проблеми буде спиратися на цілий спектр знань, навичок, умінь, отриманих у різних предметних областях. Для того, щоб ця ризика була сформулювала, необхідно:

- зробити викладання різних дисциплін більш проблемно-орієнтованими;
- ширше використовувати рефлексивний підхід у навчанні;
- стимулювати в учнів уміння не тільки відповісти на поставлені запитання, але й формулювати свої власні питання за курсом;
- посилити ступінь автономності учнів;
- переглянути традиційні ролі вчителя і учнів протягом уроку [10].

Однією з умов ефективного формування методичної компетенції вчителя іноземної мови ви-

ступає конструювання і реалізація системи професійної методичної підготовки, що має комплексний характер. Дана система будуватиметься на принципах цілеспрямованості, цілісності, динамічності, взаємозв'язку теорії з практикою, принципі додатковості. Ядром системи позиціонується дисципліна «Методика навчання іноземних мов». Важливою ланкою системи методичної підготовки є поза аудиторна робота за методикою, що включає проведення конкурсних та олімпіадних заходів, спеціальних семінарів і майстер-класів за конкретними питаннями методики навчання ІМ, забезпечення зв'язку з найбільш успішними представниками професії, проведення тренінгів та тренінгових вправ.

«Методика навчання іноземної мови» є тією основною платформою, за допомогою якої здійснюється формування основних структурних компонентів методичної компетенції. Належний рівень сформованості методичної компетенції залежить від організації дисципліни. Лекційні заняття повинні бути спрямовані не тільки на трансляцію основних теоретичних питань, а й супроводжуватися прикладами з реальної практики навчання іноземної мови, що надає їм проблемно-дискусійний характер, змушує студентів замислитися над обговорюваними питаннями, «прожити їх». Семінарські та практичні заняття повинні представляти органічну взаємодію теорії з практикою. Саме на семінарських і практичних заняттях повинна здійснюватися підготовка до майбутньої практичної діяльності. Тут повинні використовуватися різноманітні методи і засоби, що підвищують ефективність практичних занять, наприклад активні методи навчання (навчальна конференція, дискусія, круглий стіл та ін.), метод проектів, ситуативні завдання і т. д. В ході навчання доцільно використовувати відео колекції уроків провідних вчителів ІМ, відвідування уроків найкращих учителів, студентів-практикантів. Все це спрямовано на побудову міцної основи для формування методичної компетенції вчителя ІМ.

На заняттях з «Методики навчання іноземних мов» формуються як особистісні, так і професійні якості майбутнього вчителя, розвиваються здатності студента самостійно приймати адекватні методичні рішення в конкретних педагогічних ситуаціях.

Методична компетенція студента складається поступово, в ході лекційних та практичних занять. Практичні заняття з методики навчання іноземних мов проводяться після проведення циклу лекційних занять. Основна їх мета – розвиток професійних навичок і умінь, що ведуть до формування методичної компетенції. Використання сучасних методик діяльнісного підходу до процесу навчання допомагає зробити практичні заняття проблемними, особистісно-значущими для студентів [1].

Висновки і пропозиції. Отже, метою професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя ІМ виступає комплексне формування методичної компетенції, що передбачає володіння студентами на досить високому рівні комунікативно-культурними та методичними вміннями, розвиток яких повинен здійснюватися одночасно на заняттях з практики ІМ, на лекційних, семінарських заняттях з методики викладання ІМ, при виконанні курсових робіт і в процесі педагогічних практик.

Список літератури:

1. Герасимова Р. Н. Формирование методического мышления студентов факультета иностранных языков / Р. Н. Герасимова. – М., 1980. – 16 с.
2. Зеленко Н. В. Методическая подготовка учителя технологии // 2006. – № 4. – С. 132-134.
3. Зимняя И. А. Методическая компетенция учителя иностранного языка / Традиции и инновации в методике обучения иностранным языкам. Под общей ред. М. К. Колковой / И. А. Зимняя. – СПб: КАРО. 2007. – 288 с.
4. Игна О. Н. Структура и содержание методической компетенции учителя иностранного языка // Ярославский педагогический вестник / О. Н. Игна. – 2010. – № 1. – С. 90-94.
5. Коряковцева Н. Ф. Теория обучения иностранным языкам: продуктивные образования технологии / Н. Ф. Коряковцева. – М.: Академия, 2010. – 192 с.
6. Макеева С. Н. Компетентностный подход к методической подготовке учителя иностранного языка / С. Н. Макеева. – 2010. – № 15. – С. 201-205.
7. Никитина Е. Ю. Методическая компетенция будущего учителя иностранного языка / О. Ю. Афанасьева, М. Г. Федотова. – 2013. – № 12. – С. 54-65.
8. Пассов Е. И. Мастерство и личность учителя: на примере преподавания иностранного языка / Е. Н. Пассов. – М.: Флинта, 1998. – 240 с.
9. Сафонова В. В. Коммуникативная компетенция: современные подходы к многоуровневому описанию в методических целях / В. В. Сафонова. – М.: Еврошкола, 2004. – 236 с.
10. Соловова Г. Н. Содержание современного образования или что следует понимать под знанием сегодня. Учебно-методическое пособие / Г. Н. Соловова. – М.: Педагогический университет «Первое сентября», 2006.

Шевченко И.В., Никитюк М.Ю.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухомлинского

ФОРМИРОВАНИЕ МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ ФАКУЛЬТЕТОВ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗОВ

Аннотация

Статья посвящена анализу процесса формирования методической компетенции учителя иностранного языка. Рассматриваются различные дефиниции методической компетенции будущего учителя иностранного языка. Обращается внимание возможным организационно-технологическим аспектам целенаправленного формирования данной компетенции в условиях ВУЗа. Исследованы некоторые особенности методической компетенции. Выявлены трудности, возникающие при овладении студентами методической компетенции.

Ключевые слова: методическая компетенция, профессионально-методическая подготовка будущих учителей иностранного языка, методическая подготовка, компоненты методической компетенции, современные подходы.

Shevchenko I.V., Nikitiuk M.Yu.

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University

FORMATION OF METHODOLOGICAL COMPETENCE OF STUDENTS OF THE FACULTY OF FOREIGN LANGUAGES OF PEDAGOGICAL UNIVERSITIES

Summary

The article is dedicated to the process of methodical competence formation of the teacher of a foreign language. Different definitions of the methodical competence of the future teacher of a foreign language are observed. Special attention is paid to possible organizational and technological aspects of purposeful formation of the competences in the university environment. Some features of the methodical competence are studied. The difficulties in mastering of the methodical competence of students are revealed.

Keywords: methodological competence, professional and methodical preparation of future teachers of foreign languages, methodical preparation, the components of methodological competence, modern approaches.